

УДК 32:329(038)

ОСОБЛИВОСТІ ЛІБЕРТАРІАНСЬКИХ ПАРТІЙ КРАЇН ЄВРОПИ

Зоряна Оніпко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет, кафедра політології
вул. Володимирська 60, 01033, м. Київ, Україна*

У статті проаналізовано головні принципи трьох європейських партій, заснованих на ідеях лібертаризму: Партії Розуму (Німеччина), Ліберально-демократичної партії (Франція), Лібертаріанської партії (Іспанія). Розглянуто історію їх появи, особливості функціонування та сучасне становище на політичній арені.

Ключові слова: лібертаріанство, політичні партії, Партія Розуму (Німеччина), Лібертаріанська партія Іспанії, Ліберально-демократична партія Франції, держава.

Лібертаріанство як політико-філософська течія є породженням лише ХХ століття, незважаючи на те, що її витоки можна прослідкувати набагато раніше. Дослідженням лібертаризму займалися багато науковців, передусім американських, серед яких слід відзначити Девіда Боуза, Ганса-Германа Хоппе, Родеріка Лонга, Девіда Бергланда, Девіда Фрідмена та ін. Рано чи пізно інтерес суспільства до положень даної течії мусив оформитися не лише «науковим» шляхом, а й інституційно. Виникнення політичних партій лібертаріанської ідеології свідчить насамперед про бажання людей до пошуків нових шляхів подолання суспільних криз та встановлення суспільства, яке б задовольняло бажання всіх груп населення. Дослідження лібертаріанських партій Німеччини, Франції та Іспанії є актуальним задля розширення меж політичного кругозору та спроб аналізувати сучасну політичну дійсність.

Лібертаріанством називають сукупність політико-філософських течій, серед ознак яких є індивідуалізм, примат природніх прав індивіда, абсолютизація індивідуальної свободи, прагнення обмежити функції держави лише захистом прав індивідів; капіталізм як основа економіки та, як правило, демократична форма правління (у мінархістів) тощо [1, с. 24].

Перша лібертаріанська партія, тобто така, яка пропагувала вищезгадані ідеї, виникла на «батьківщині» лібертаризму – в США в 1971 році, що є відносно нещодавно, якщо порівнювати з іншими партіями, які базуються на чітко визначеній ідейній основі. На європейському континенті політичні партії, які б за основу своєї програми брали лібертаріанство, виникли з відривом у більше, ніж 30 років. Це пояснюється тим, що лібертаріанські ідеї в Європі почали набувати своєї популярності лише у ХХІ столітті.

У Німеччині ідеологію лібертаріанства сповідує невелика політична партія – Партія Розуму (Partei der Vernunft). Будучи заснованою 30 травня 2009 року в місті Хамбах (Hambach), вона є чи не наймолодшою партією Німеччини. Її засновником став журналіст, оглядач журналу Focus Money Олівер Яніх (Oliver Janich), який у знак протесту проти забруднення екології вирішив створити нову партію, котра б, крім всього іншого, ставила за мету охорону навколишнього середовища. У цьому його підтримало близько ста його читачів, які згодом утворили кістяк даної партії. Місто Хамбах було обрано з певним підтекстом, адже воно вважається батьківщиною демократичних перетворень. У Німеччині

в ньому щороку проводять фестиваль, присвячений свободі – Hambo. Основними постулатами даної партії є: трансформація із соціальної держави в мінімальну; права уряду повинні бути обмежені правами індивіда на життя, свободу, власність; в економіці – впровадження ідей представників Австрійської економічної школи з їхньою увагою до розширення вільного ринку та захисту майнових прав громадян. Головою партії до 2013 року був Олівер Яніх, а з червня 2015 року став Фрідріх Домінікус (Friedrich Dominicus), який нині називається Федеральним головою партії. Серед інших провідних діячів Партії Розуму слід назвати Марію Цанке, Томаса Флахе, Дірка Хесса та інших. Перший раз Партія Розуму брала участь у місцевих виборах в нижній Саксонії у 2011 році й змогла навіть пробитися в міську раду, взявши 3 мандати. У 2012 році на виборах в місцеві органи влади партія набрала 0,1% голосів виборців, що було найнижчим результатом серед 17 інших партій, які брали участь у виборах. На виборах до Бундестагу в 2013 році партія також набрала 0,1% голосів виборців (24 719 голосів). На виборах Партія Розуму зазнала фіаско, набравши 532 голоси, що змусило 8 членів із 9 національної ради партії покинути її, не вбачаючи подальших перспектив. На сьогоднішній день партія не представлена в жодному з органів влади, однак активно займається поширенням своїх ідей та участю в різноманітних політичних акціях. На 2016 рік було зареєстровано 2 тисячі 123 члена партії, тоді як у найбільших партіях Німеччини: ХДС – 467 тисяч осіб (на 2014 рік) та в СДПГ – майже 500 тисяч (на 2014 рік). Регіонально Партія Розуму представлена в 14 із 16 федеративних земель.

28 серпня 2013 року лібертаріанські партії чотирьох європейських країн (Німеччини, Франції, Іспанії та Нідерландів) в місті Утрехт підписали спільну декларацію про створення лібертаріанської партії Європи, яку назвали Європейська партія для індивідуальної свободи (EPIL) з метою поширення лібертаріанських ідей в європейських країнах та консолідації сил для протистояння розширенню сфери контролю урядів цих держав.

Свою політичну програму Партія Розуму представила в червні 2012 року й з того моменту не змінювала її. У преамбулі програми партії сказано, що вона об'єднує всіх людей, незалежно від національності, віросповідання, статі тощо, які усвідомлюють необхідність змін у політичному житті суспільства й «прагнуть брати участь у будівництві та розвитку демократичної конституційної держави та соціального порядку на основі вільного духу». Як і всі лібертаріанці, члени Партії Розуму повинні визначати, що свобода індивіда є найвищою цінністю, а отже, жодний державний орган не має права змусити особистість поступитися хоча б частиною прав чи діяти всупереч своїй волі. Примус із боку держави, на думку лібертаріїв, є аморальним, а отже, партія виступає проти будь-якого розширення повноважень державних органів. Члени партії відкидають пряме оподаткування як спробу держави безпосередньо втручатися в приватну власність громадян, визнаючи лише непрямі податки, які дають можливість громадянам самостійно визначати індивідуальний внесок у бюджет держави. Задля ефективної економіки Німеччини партія пропонує провести ряд реформ (наприклад, позбавити державу монополії на грошову систему, скорочення державних витрат на внутрішню та зовнішню безпеку, прийняття однакової ставки оподаткування в розмірі 10%, ліквідація мінімального рівня заробітної плати, невтручання державних органів у ринкові механізми тощо).

Будь-яка діяльність партії повинна бути здійснена на основі верховенства права та прямої демократії. Єдиним завданням держави партія визнає захист життя, свободи та власності громадян, повноваження держави повинні не перевищувати рівня індивідуальних свобод населення. Державний нагляд держави повинен бути максимально звуженим і здійснюватися лише за рішенням судів, якщо особа завдає шкоди життю чи свободі оточуючих. На основі такого твердження члени партії виступають проти закону про

боротьбу з тероризмом, проти цензури в пресі, на телебаченні та в Інтернеті, що значно повинно звужити державні зловживання і контроль органів примусу. Єдиним органом ініціації примусу повинні виступати незалежні суди. Партія виступає за прозорість прийняття політичних рішень шляхом установлення прямої демократії. Всі громадяни шляхом самоврядування можуть вирішувати, які проекти втілювати в життя, та який розмір їх фінансування. Члени парламенту повинні діяти на добровільних основах, без тиску з боку різних державних чи недержавних інститутів. Партія пропонує федеральним парламентам та Бундестагу збиратися двічі на рік для вирішення поточних питань. Партія критикує численні закони, розпорядження та виконавчі нормативні акти, які видає сучасний уряд, вбачаючи в них концентрацію державного втручання в суспільні справи.

У зовнішній політиці Партія Розуму підтримує європейські цінності з їхнім культурним різноманіттям, які є основою Німеччини як одного зі стовпів Європи. Однак при цьому партія відкидає необхідність існування Європейського Союзу, проголошуючи, що «ЄС – це не Європа». [5] Вони вважають, що ЄС як наднаціональна держава є зайвою, оскільки не може гарантувати мир та спокій на європейському континенті. Насамперед члени партії пов'язують це з неспроможністю Європарламенту справитися з міграційною кризою, діяльністю МВФ з надання грошової допомоги країнам у кризових умовах та зобов'язанням економічно більш потужних країн фінансувати менш розвинуті держави за межами ЄС. Європейський Союз «занурює національні держави в економічний хаос і руйнує благополуччя й свободу всіх європейців» [2, с. 78]. На думку прихильників Партії Розуму, співробітництво європейських країн повинне обмежуватися лише зоною вільної торгівлі, а всі інші наднаціональні органи ЄС повинні бути ліквідовані. Партія поділяє думку політика ФРП Франка Шефлера, який назвав розширення Європейського фонду фінансової стабільності «колективним порушенням закону». Позиції ЄС суперечать постулатам лібертаріанства, згідно з якими ніхто не має права розпоряджатися чужою власністю. Зовнішня політика Німеччини повинна здійснюватися на основі мирного порозуміння з усіма народами й гуртуватися на праві до самовизначення (культурного, політичного) інших народів. Німецька армія не повинна брати участь у будь-яких збройних конфліктах, навіть у миротворчому форматі (гуманітарні функції повинні здійснювати лише цивільні). Бундесвер повинен обмежуватися лише функцією захисту Німеччини в разі зовнішньої агресії. Олівер Яніх вказує на те, що «війни заради миру є абсолютним безглуздом».

Значна увага в політичній програмі Партії Розуму приділяється екологічній політиці держави. Діяльність держави щодо мовчазного погодження із забрудненням підземних вод чи повітря порушує права жителів на втручання в їхнє особисте здоров'я. Пріоритет у захисті навколишнього середовища надається насамперед доцільному використанню ресурсів без втручання державних органів. Податки та збори на відновлення чи підтримання навколишнього середовища повинні бути анульовані, їхнє місце повинні зайняти виплати тих компаній чи приватних осіб, які порушують екологічний баланс держави. Крім того, партія активно виступає проти заходів із відновлення клімату, спираючись на думки відомих природознавців (так звана петиція Орегону), що людство не може впливати на клімат Землі. Деіндустріалізація як спроба очистити екологію не дає бажаних результатів, а веде до використання експлуатованих корпорацій та зубожіння широких верств населення.

Партія Розуму виступає проти високих податків у соціальній сфері, пропонуючи ввести новий уніфікований податок, який дасть змогу населенню «комфортно вийти на пенсію». Єдиними соціальними групами, для яких партія зберігає надання матеріальної допомоги, є безробітні, особи з низьким рівнем доходів та одинокі матері (батьки). Однак у пріоритеті є благодійність та матеріальна підтримка нужденних, яка, однак, повинна

здійснюватися переважно на приватних основах. Партія Розуму виступає проти обов'язкового медичного страхування, при цьому виступаючи за вільний вибір способів лікування (громадяни мають право звертатися по допомогу до лікарів лише за власним бажанням та самостійно вибирати спосіб лікування).

Ще один акцент у політичній програмі робиться на захист прав дітей, за якими закріплюється обов'язкове страхування від основних життєвих небезпек та забезпечення достойного життя дитини в можливих розмірах. До захисту прав дітей відноситься також взяття зразків ДНК, тобто спроба визнати дитину не своєю і зняти відповідальність за її життя та здоров'я. В освітній сфері партія виступає проти державного втручання. Особи мають право вільно обирати навчальні заклади (за дітей це роблять батьки) та спосіб їх відвідування. Університети повинні утримуватися на власні кошти, аби уникнути впливу держави на освітній процес.

У Франції лібертаріанські ідеї представлені Ліберально-демократичною партією (Parti libéral démocratique), яка була заснована у квітні 2008 року Орільєном Вероном (Aurélien Véron) й об'єднала в собі лібералів з інших політичних партій, таких як Liberal Alternative та UMP. Саме ця партія підписала угоду про створення єдиної лібертаріанської партії Європи в місті Утрехт. ЛДП не брала участі в президентських виборах, однак активно підтримувала інших кандидатів (у 2012 р. – спочатку Франсуа Байру, згодом – Ніколя Саркозі; у 2016 р. – Жана-Луї Борлоу). Найбільшими досягненнями партії на політичній арені є представництво в рядах кантонів (у 2011 році) та 50 виборних посадових осіб у муніципальних органах, серед яких – 4 мери (на 2015 рік).

ЛДП складається з чотирьох органів: Національної ради, Національного бюро, Комісії з етики та Виконавчого комітету. Національна рада обирається всіма членами партії на 2 роки. Вона у свою чергу обирає Національне відомство, яке скликається раз на квартал для обговорення поточних питань, запропонованих Національним бюро, а також затверджує кандидатів на вибори з подання Президента партії (зараз ним залишається Орельєн Верон). Виконавчий комітет здійснює керівництво партією відповідно до державних законів та статуту партії. Він складається з Президента партії, трьох його заступників, скарбника, його заступника, генерального секретаря та його заступника й обирається теж на два роки. Комітет партії займається вербуванням нових членів партії, пошуком способів фінансування та оформлення бюджету партії, а також підготовкою до виборів. Національне бюро складається із громадян, обраних серед усіх членів партії (на даний момент – у кількості 14 осіб). До його обов'язків належать: обрання Виконавчого комітету ЛДП та контроль за його діяльністю; прийняття рішень щодо питань, пов'язаних із політичною лінією партії та способи внутрішнього керування. Комісія з питань етики є органом здійснення внутрішнього контролю за дотриманням статуту та принципів партії на практиці.

Метою створення партії програма ЛДП проголошує прагнення «звільнити Францію та її таланти» від недоліків так званих соціальних сходів, коли лише невелика кількість закритої еліти є успішною та забезпеченою, блокуючи будь-яку ініціативу населення шляхом конфіскації продуктів його праці. Для цього партія пропонує захочувати владу до співпраці з громадянами задля відновлення довіри до уряду. Розуміючи, що основою розвинутого суспільстві є вільний індивід, партія закликає: «Дайте кожному громадянину будувати своє майбутнє» [6]. Лише свобода є основою процвітання та особистого щастя, а також цементам для закріплення благополучного суспільства. Лише за умови свободи самовираження талановиті громадяни зможуть проявити свої здібності заради процвітання Франції. До того ж у ЛДП виступають за рівність, яка полягає в однаковості можливостей

та рівного доступу до суспільних благ. ЛДП прагне не корегувати сучасну політичну систему, а повністю змінити її у відповідності зі своїми принципами.

Щодо аполітичної сфери суспільства, то партія ЛДП стоїть на позиціях мінархізму, зазначаючи, що хоча держава й не є ворогом для особистості, однак для її блага необхідно встановити таку державу, яка б «сприяла успіху кожного й захищала наші права й майно, а не керувала нашим життям» [6]. Члени партії виступають проти образу держави як «няні», яка направляє діяльність своїх підопічних – громадян у певному напрямку. Крім того, ЛДП закликає провести реформування служби поліції та інститутів юстиції і ввести в загальну практику постулат про індивідуальну відповідальність посадових осіб. Вибори повинні бути прямими, а прохідний бар'єр для партії повинен становити 1,5% голосів. ЛДП виступає за дворівневу податкову систему, за умови якої загальна сума податків буде становити 16%, що є необхідним мінімумом для підтримання обмеженої держави.

В економічній сфері ЛДП виступає за невтручання держави в економіку заради запобігання кризам та зубожінню населення. Також партія виступала за ліквідацію зовнішнього боргу та поступове скорочення державних витрат. Держава повинна давати ринку самостійно розвиватися за своїми власними законами.

На відміну від Партії Розуму, ЛДП не відкидає ЄС як недоцільний орган, вважаючи, що він розширює межі особистих свобод та є гарантом міжнародної стабільності. Партія ЛДП виступає також, як і всі лібертаріанці, проти втручання держави у сферу охорони здоров'я та освіти. Так, кожна школа чи ВНЗ повинні мати право самостійно вибирати програму для навчання. Крім того, ЛДП виступає за легалізацію наркотиків.

В Іспанії ідеї лібертаризму втілюються у програмі Лібертаріанської партії (Partido Libertario), яка була заснована у 2009 році іспанським політиком Хуаном Піна (Juan Pina). Лібертаріанська партія бере участь у виборах на всіх рівнях і навіть висувала свою кандидатуру на виборах до Європарламенту, набравши 0,06% голосів іспанців. У 2011, 2015 та 2016 роках кандидат від цієї партії Данієл Мартінез брав участь у виборах до кортесів, однак набрав на них 0,01% голосів.

Керівними органами Лібертаріанської партії є Конгрес, Федеральний виконавчий комітет, Територіальні органи управління, Дисциплінарний комітет, Додаткові та дорадчі органи. Конгрес є вищим органом партії, на якому кожні три роки за участю всіх партійців обирається Федеральний виконавчий комітет. Комітет є вищим виконавчим органом партії, і його завданням є реалізація політичного курсу, прийнятого на Конгресі. Він складається з Президента, Генерального секретаря та інших членів у кількості не більше 19 осіб. Усі члени Комітету вибираються на Конгресі шляхом голосування. Для раціональнішої та всеохоплюючої діяльності партії Конгрес створює територіальні органи управління, метою яких є поширення поглядів партії на території всієї Іспанії та організація виборів на місцях.

Лібертаріанська партія зазначає, що ідеї для власної політичної платформи почерпнула у вченнях Айн Ренд та представників Австрійської економічної школи [4]. Головною метою партія проголошує завоювання максимально можливих рівнів свободи для людини, повертаючи їй силу, забрану в неї різними формами економічного, соціального, культурного та політичного колективізму» [3]. Партія прагне захищати права та свободи громадян, незалежно від етнічності, віку, статі, сексуальної орієнтації, прагнучи захистити громадян від будь-якого незаконного насилля з боку держави. Члени Лібертаріанської партії Іспанії пропагують максимальну кількість прав і свобод, запропонованих класиками лібертаріанства. Ще однією провідною ціллю Лібертаріанської партії є максимізація незалежності індивіда, поєднана з виключенням держави із більшості сфер суспільного життя шляхом мінімізації її функцій. Також члени партії виступали проти

держави загального добробуту, оскільки вона неспроможна справлятися з поставленими завданнями та здолати кризи в суспільстві.

Лібертаріанська партія пропагує реформування виборчої системи з метою її демократизації, ратуючи, зокрема: за відкриті списки на виборах; за ліквідацію процентного порога для проходження партій в кортеси, задля ширшого представлення інтересів населення; ліквідації посади президента; заборону фінансування партій із державного бюджету тощо.

Більш радикальні зміни, аніж лібертаріанські партії Німеччини та Франції, Partido Libertario пропонує в економічній сфері суспільства. Так, партія пропагує поступове скасування податків (як це пропонували анархо-капіталісти), а також переведення в приватний сектор і соціальну сферу життя суспільства з правом індивідів самостійно обирати послуги з охорони здоров'я, освіти чи страхування. Головною умовою процвітання нації є ринкові відносини, втручання держави в які повинно бути максимально обмежено.

У зовнішній політиці партія виступає за підтримання Європейського союзу задля створення простору, вільного від соціальних, політичних чи економічних бар'єрів.

Таким чином, програми трьох вищезазначених політичних партій базуються на основних принципах лібертаріанства, а саме: уваги до індивіда, його прав та свобод; мінімалізації повноважень державних органів (повноваженням держави залишається лише гарантування безпеки громадянам); заборони втручання уряду в економічну, соціальну та культурну сфери; розширення функцій вільного ринку тощо. Незважаючи на те, що дані політичні партії не мають достатньої політичної ваги в житті своїх країн, уже сама їх поява в недалекому минулому свідчить про зацікавленість європейців у вченнях лібертаризму.

Список використаної літератури

1. Боуз Д. Либертарианство. История. Принципы. Политика. Челябинск: Социум, 2009. 428 с.
2. Janich Oliver. Die Vereinigten Staaten von Europa. Munich, 2014. 511 p.
3. URL: <http://www.p-lib.es/>
4. URL: <http://www.p-lib.es/wp-content/uploads/2015/08/PPM-vigente.pdf>
5. URL: <https://parteidervernunft.de/>
6. URL: <http://www.partiliberaldemocrate.fr/>

FEATURES OF THE LIBERTARIAN PARTIES OF EUROPIAN COUNTRIES

Zoriana Onipko

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy, Department of Political Science
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

In the article made an analytical review of the main principles of three European party, which based on libertarians ideas: Party of Reason (FRG), Liberal democratic party (France), Libertarian party (Spain). The history of their appearance and the current situation in the political arena are considered.

Key words: libertarianism, political party, Party of Reason, Libertarian party of Spain, Liberal democratic party of France, state.